

Bos en hout in het kort

Regelmatig bereiken ons verzoeken om een beknopt overzicht te geven van wat er rond bos en hout in de wereld en bij ons aan de hand is. We gaven dat reeds meermalen en bij verschillende gelegenheden. Maar het begin van een nieuw decennium is wellicht een goed tijdstip om enkele hoofdlijnen van het bos- en houtgebeuren nog eens kort weer te geven.

Nederland en trouwens de hele EG is voor zijn voorziening rond hout en houtprodukten (halffabrikaten) sterk afhankelijk van wat elders in de wereld in de bos- en houtsector gaande is. Daarom eerst iets over het mondiale beeld van de bos- en houtsector, en daarna summier de problematiek in de E.G. en in Nederland.

Het wereldbeeld

1. Hout wordt in de wereld in immense hoeveelheden verbruikt, per jaar bijna 3,5 miljard m³, waarvan de helft als brandhout (fig. 1). Het verbruik van hout, zowel brandhout als industriehout, stijgt continu. Van dat brandhout wordt 85% in de ontwikkelingslanden gebruikt. De redenering: Laten die landen dan geleidelijk hout als industriële grondstof gaan gebruiken, is te simpel, en wel om twee redenen: De kwaliteit van het brandhout laat dat in het algemeen niet toe, en de rol van hout als energiebron zal in de ontwikkelingslanden veel groter blijven dan bij ons.

2. Het hout dat de wereld verbruikt moet worden betrokken uit 3 miljard ha bos.

Het bosareaal in de industrielanden, vooral in de noordelijker streken, blijft ongeveer constant maar wordt wel steeds intensiever geëxploiteerd. Het areaal in de ontwikkelingslanden neemt voortdurend sterk af waarbij de ramingen uiteenlopen van 10 tot 25 miljoen ha per jaar alleen al voor het tropische regenbos.

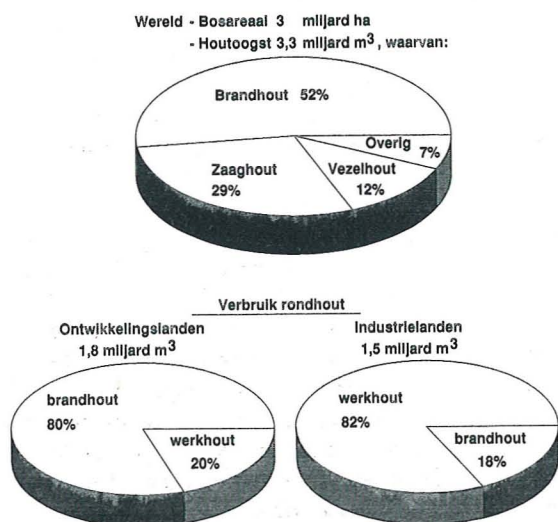
Het bosareaal is nogal onregelmatig over de wereld verspreid en, niet onlogisch, in een andere verdeling dan die van de bevolking. Immers, waar veel mensen dicht bijeen wonen, verdween bos ten behoeve van landbouwgrond. Dat is zo in China en India, dat is ook zo in Nederland. Deze situatie leidt, per inwoner gerekend, tot een zeer ongelijk over de wereld verdeelde bosoppervlakte en dus ook houtproductie (fig. 2). Er zijn weinig gebieden met per inwoner een zo grote bosoppervlakte in combinatie met een zo hoge houtproductie dat ze een belangrijke exporteur van hout en

houtprodukten kunnen zijn: Canada en Noord-Europa en, op afstand Rusland schieten er duidelijk uit. Afrika, Azie en de E.G., zitten geheel aan de verkeerde kant wat bos en houtproductie per inwoner betreft, om over Nederland maar te zwijgen! Let overigens op de, in vergelijking met het bosareaal, hoge houttoegst in Noord-Europa en de USA, wat wijst op een intensief bosgebruik.

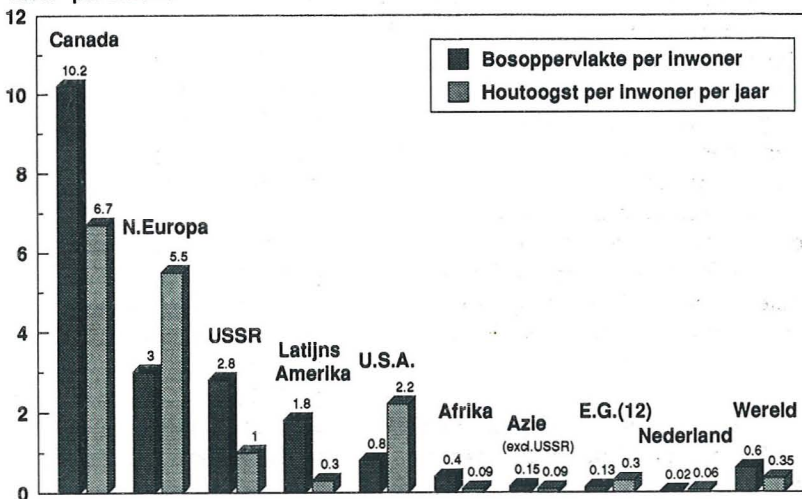
3. Welke gebieden, welke landen zijn belangrijke importeurs en welke belangrijke exporteurs. Tabel 1 laat een vrij simpel beeld zien, zeker wat de exporteurs betreft: dat zijn er slechts vier, namelijk Canada, Noord-Europa, Zuidoost-Azie, en Rusland.

Vooral wat de exporteurs betreft is het beeld van de tabel nogal wat vertroebeld doordat daarin is uitgegaan van het totaal aan hout en daaruit gemaakte halffabrikaten (de laatste uitgedrukt in de benodigde hoeveelheden rondhout). Een typisch voorbeeld dat dit tot misleidende conclusies kan leiden is Noord-Europa. Het is bekend dat met name Zweden en Finland heel belangrijke exporteurs zijn van halffabrikaten als pulp en gezaagd hout en ook van verder verdelde produkten als papier. Maar weinigen weten dat Noord-Europa daarvoor veel „ruw” hout moet invoeren, want het eigen bos levert onvoldoende. Het is sinds vele jaren na Japan verreweg de grootste netto im-

Figuur 1. Wereldbosareaal, -houttoegst en -houtverbruik (1987)



Figuur 2. Bosoppervlakte en houttoegst (excl. brandhout) per inwoner (1987)



Tabel 1. Netto-exporteurs en -importeurs van hout en houtprodukten (gemiddeld voor 1985 - 1987)

Land/gebied	x miljoen m ³ r.e.	
	Netto export	Netto import
Noord Amerika	76	-
- Canada	130	-
- USA	-	54
Europa¹⁾	-	50
- EG	-	124
- Noord Europa	73	-
USSR	38	-
Azië¹⁾	-	73
- Z.O. Azië	43	-
- Japan	-	67
- China ²⁾	-	22
Afrika	-	3
Latijns Amerika	3	-

¹⁾ excl. USSR ²⁾ incl. Taiwan

porteur van de primaire grondstof hout.

De EG (tabel 1) is de grootste netto importeur van hout en houtprodukten in de wereld, gevolgd door Japan en de USA. Nederland speelt daarbij op wereldniveau een belangrijke rol, is namelijk op dit gebied de op 5 na grootste importeur in de wereld en de grootste importeur per hoofd van de bevolking. We importeren voor rond f 7 miljard gulden aan hout en houtprodukten per jaar.

4. Nu iets over de beschikbaarheid van hout op langere termijn. Wie zich bezighoudt met de toekomstige voorziening met hout en halffabrikaten, moet rekening houden met de zeer lange productieperiodes van hout, meestal vele tientallen jaren. Wat op die termijn nodig is, moet nu al staan te groeien of moet snel worden geplant. Een tweede, heel belangrijke factor: Men mag gemiddeld per jaar nooit meer oogsten dan er bijgroeit. Met andere woorden: Men mag niet meer verbruiken dan de rente van het houtkapitaal, anders neemt dat kapitaal en dus zijn toekomstige rente af; door verschillende oorzaken komt overigens in de praktijk de jaarlijkse oogst in de verschillende landen zelden boven 75 a 85% van die gemiddelde bijgroeit.

Dus, een belangrijke vraag: Wat is de ontwikkeling in de belangrijke houtproductie- en exportgebieden en wat belemmert hun toekomstige export van hout en halffabrikaten? Heel kort:

- Het aantal landen met een netto-export van hout en houtprodukten zal verder afnemen. Het aantal netto im-

Tabel 2.

	Gesloten bos (ha) per 1.000 inwoners	Bevolking (x miljoen)	Jaarlijks houtverbruik (m ³) per 1.000 inwoners	
			Industriehout	Brandhout
Ontwikkelde landen	1.200	1.215	1.100	240
Ontwikkelingslanden	400	3.700	90	380

porteurs zal daarentegen toenemen, vooral in de ontwikkelingswereld, omdat daar in het algemeen per inwoner onvoldoende bos en hout aanwezig zijn en welvaart en houtverbruik nu eenmaal zeer nauw gekoppeld zijn. Ter illustratie dient tabel 2: Het hoofdelijk verbruik in ontwikkelingslanden en industrielanden vertoont een wel heel groot verschil. In de ontwikkelingslanden is dan ook een zeer sterk toenemende vraag naar hout te verwachten bij een sterk afnemend eigen bosareaal.

-Noord-Europa is al genoemd; het is structureel een van de belangrijke importeurs van de primaire grondstof hout geworden en heeft daardoor weinig expansiemogelijkheden voor de exportindustrie. Integendeel, wil het de huidige mogelijkheden behouden, dan zal het zijn eigen houtoogst moeten opvoeren omdat invoer van ruw hout moeilijker en duurder zal worden.

- Canada verwacht een nationaal houttekort aan het eind van deze eeuw, herbebost maar 25% van het kapareaal en dat is veel te weinig.

- De Sovjet-Unie zit met grote problemen om voldoende grondstof te produceren voor zijn eigen voorziening met bepaalde houtprodukten en heeft aangekondigd zijn toch al beperkte export van ruw hout te zullen verminderen.

Redelijke expansiemogelijkheden voor houtproductie heeft dit land in het meest oostelijke deel van zijn reusachtige gebied, vlakbij zeer grote importeurs of potentiële afnemers als Japan en China, maar ver van Europa.

- In Zuidoost-Azië zal men in nog sterkere mate dan in Rusland het rondhout steeds meer zelf nodig hebben en dat manifesteert zich in toenemende exportverboden van rondhout, nu ook van gezaagd hout en in exportheffingen op halffabrikaten als gezaagd hout.

- Zuidoost-Azië is niet het enige voorbeeld van de toenemende protectie in belangrijke exporterende landen. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor Brazilië en, zij het in andere vorm, voor Canada dat zeer goedkope bosconcessies uit geeft aan zijn eigen industrie

om haar positie via zeer lage houtprijzen te versterken.

- Tenslotte is er sprake van toenevende verticale integratie in belangrijke houtproducerende landen die ertoe zal leiden dat steeds meer eindprodukten worden geëxporteerd en minder halffabrikaten. In dit verband is figuur 3 illustratief: In Noord-Europa is eerst de export van ruw hout afgenomen en omgeslagen in een netto-import, dit om de export van uit dat ruwe hout gemaakte pulp te kunnen opvoeren. Dat is economisch in vele opzichten aantrekkelijker voor Noord-Europa zelf maar minder gunstig voor diegenen die daar voorheen ruw hout kochten. Later trad hetzelfde verschijnsel op bij papier en pulp: meer papierexport ten koste van de export van de grondstof pulp.

5. De overheid heeft vrijwel overal een zeer grote invloed op de houtproductie en op de houtvoorziening, zowel direct als indirect. In figuur 4 is geprobeerd dat heel globaal weer te geven.

Voorbeelden van overheidsinvloeden:

- Algemene politiek: USSR. Het bos is staats eigendom; bosproductie, houtexport, investeringen in de industrie, alles wordt door de overheid bepaald.

- Industrierpolitiek: Canada. 92% van het bos in handen van de overheid die zeer lage houtprijzen hanteert om de exportindustrie te stimuleren.

- Grondstofpolitiek: Zuidoost-Azië. Exportbelemmeringen voor hout en halffabrikaten.

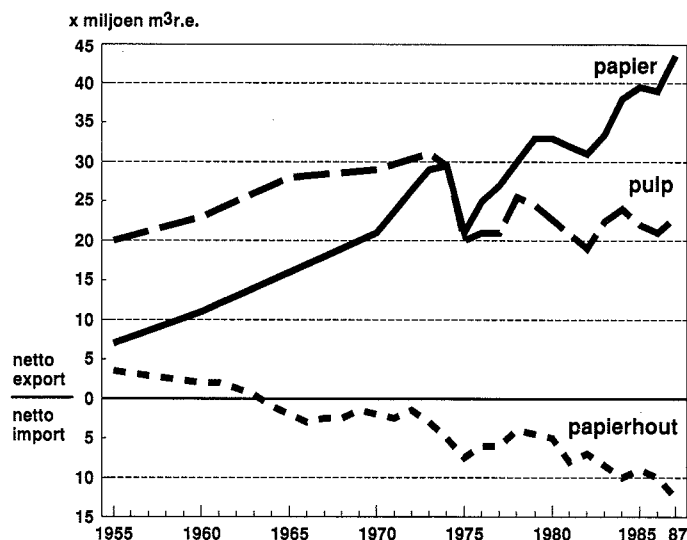
- Bospolitiek: overal. Wetgeving in verband met o.a. maatschappelijke betekenis van bos; subsidies.

- Milieupolitiek: vooral de industrielanden. Bos- en milieuwetgeving met veelal ook belemmeringen voor houtproductie en bosaanleg.

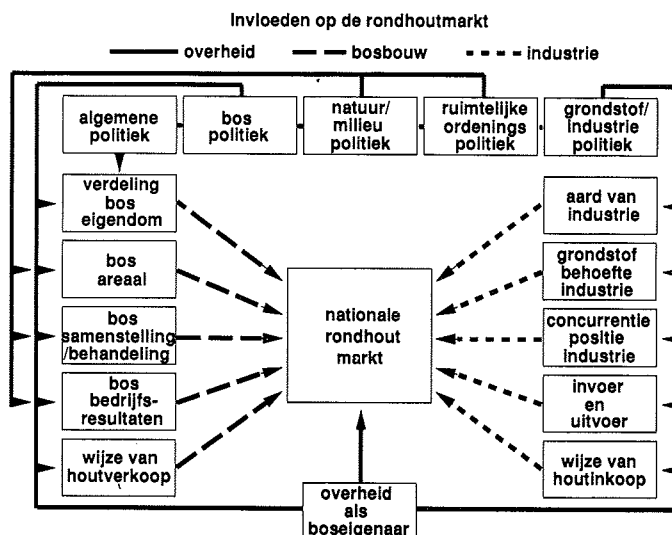
- Ruimtelijke ordeningspolitiek: Nederland. Mogelijkheden om via de streek- en bestemmingsplannen bosaanleg en houtoogst te beïnvloeden.

- Eigen bosbezit: overal ter wereld. De overheid is vaak de grootste bosbe-zitter; zie tabel 3.

Figuur 3. Netto-export en netto-import Noord Europa



Figuur 4. Invloed van de overheid op de rondhoutmarkt



De situatie in de EG

6. De Europese Gemeenschap als geheel heeft een groot deficit aan hout. Meer dan 50% van de gigantische behoefte aan hout en houtprodukten in de EG, uitgedrukt in equivalente hoeveelheden rondhout ongeveer 240 miljoen m³, moet worden geïmporteerd (tabel 4). Die invoer heeft een waarde van 35 miljard dollar per jaar. Vrijwel geen lidstaat is zonder deficit.

De bosarmste landen in de EG zijn Nederland en het United Kingdom met respectievelijk 8 en 9% van hun oppervlakte bebost. Toch is er tussen deze twee landen een aanzienlijk verschil in policy geweest. In Nederland heeft de overheid zich tot een jaar of tien geleden nauwelijks met de economische betekenis van bos beziggehouden terwijl de Engelse regering na de laatste Wereldoorlog onmiddellijk een beleid heeft opgezet dat moest leiden tot een drastische uitbreiding van het toen wel heel geringe nationale bosareaal. Het doel was ook strategisch; men had gedurende de

oorlog zeer slechte ervaringen opgedaan met de veel te geringe beschikbaarheid van hout, met name voor papier waardoor onder meer de voorlichting aan de burgerij gevaar liep. De regering heeft toen besloten op grote schaal zelf bossen aan te leggen en bosaanleg door particulieren te stimuleren door een zeer effectief fiscaal systeem. Nu blijkt hoe gunstig dit beleid op termijn ook voor de industriële activiteit is geweest, want er zijn vooral in de laatste vijf jaren vele en deels zeer grote investeringen in de houtverwerking gedaan.

7. De Europese Commissie is zich het grote deficit aan houtprodukten bewust, mede in het licht van de minder wordende beschikbaarheid van hout elders in de wereld. Zij heeft in 1988 een „actieprogramma” voor de bosbouw in de E.G. ontwikkeld, als vervolg op al eerder ontwikkelde activiteiten die echter steeds strandden op de onwil van de Raad van Ministers om nu al werkelijk besluiten te nemen. Vorig jaar echter heeft deze Raad voor het eerst, op voordracht

van de Europese Commissie, besluiten genomen om een begin van een echt bosbeleid in EG-verband op te zetten. Er zijn onder andere maatregelen uit voortgevloeid voor de bescherming van bossen en voor bosaanleg ook op andere landbouwgronden dan waarvoor de braaklegregeling geldt (die, zoals bekend, mogelijkheden biedt voor bebossing van akkerbouwgronden).

Bos- en houtbeleid in Nederland

8. Tabel 5 geeft een sterk versimpelde houtbalans van Nederland. Daaruit blijkt hoeveel van de belangrijke grondstoffen pulp en gezaagd hout ons land moet invoeren. De waarde van de totale invoer van hout en houtprodukten (excl. eindprodukten) bedraagt momenteel ongeveer f 7 miljard per jaar.

Uit wat eerder is gezegd over de ontwikkelingen in de beschikbaarheid van hout in de wereld zal duidelijk zijn hoe belangrijk het ook voor Nederland is dat de eigen houtproductie

Tabel 3.

	% bos in overheidsbezit
Canada	92
USA	29
USSR	100
Japan	41
Zweden	26
Finland	26
EG (12)	42
- Nederland	48
- BR Duitsland	55
- België	48
- Engeland	46
- Frankrijk	27

Tabel 4. Netto invoer hout en houtprodukten in de E.G. (Gem. per jaar voor 1985 - 1987)

Produkt	Netto invoer	
	Hoeveelheid x miljoen	% van verbruik
Rondhout (m ³)	3	2,5
Gezaagd hout (m ³)	23	44
Houten platen (m ³)	5	20
Pulp (ton)	8	49
Papier/karton (ton)	11	25
Totaal (m ³ r.e.)	124	47

Tabel 5. Houtbalans Nederland (Gem. per jaar voor 1985 - 1987)

Produkt	x miljoen m ³ r.e.			
	Productie	Invoer	Uitvoer	Verbruik
Rondhout	1,1	0,8	0,5	1,4
Resthout	?	0,2	0,3	?
Gezaagd hout	0,7	5,3	0,6	5,4
Houten platen	0,1	2,3	0,2	2,2
Pulp	0,4	2,9	-	3,3
Papier/karton	6,7	5,8	4,6	7,9
Totaal ¹⁾		17,3	6,2	16,0
Totaal ²⁾		16,7	3,9	14,3

¹⁾ Incl. papier en karton uit oud papier/karton
²⁾ Excl. papier en karton uit oud papier/karton

structureel wordt verhoogd en daarmee dat vooral ook het bosareaal wordt uitgebreid. Dat belang geldt tevens voor de werkgelegenheid in de bos- en houtsector. Ongeveer 55.000 mensen in ons land zijn voor hun baan direct van hout en houtproducten afhankelijk.

9. Pas sinds een jaar of tien is de Nederlandse overheid zich echt met een houtproductie- en een houtvoorzieningsbeleid gaan bezighouden. Als we even heel kort op een rijtje zetten wat sindsdien is gedaan dan moeten we constateren dat vooral de motie Braams/Van der Linden, ingediend bij de behandeling van de begroting van Economische Zaken van 1980 in de Tweede Kamer en toen met algemene stemmen aangenomen, een aanzienlijke impuls heeft gegeven aan de aandacht van de regering voor onze nationale houtproductie en houtvoorziening.

De motie sprak bezorgdheid uit over de relatief zeer hoge invoer van hout en houtproducten, gezien in het licht van de niet geruststellende ontwikkeling van de beschikbaarheid van hout in de wereld. Zij vroeg om een onderzoek naar de situatie en om rapportage daarover aan de Kamer met uit de studie voortvloeiende beleidsvoornemens. De Stichting Bos en Hout heeft daaraan op verzoek van de Minister bijgedragen met een onderzoek naar de beschikbaarheid van hout hier en vooral elders en naar de consequenties daarvan voor ons land. In mei 1983 heeft de minister van Economische Zaken een brief gestuurd aan de Tweede Kamer waarin hij, in overleg met zijn collega van Landbouw en Visserij, een houtvoorzieningsbeleid heeft ontwikkeld, gekoppeld aan een houtproductiebeleid. Dat standpunt van Economische Zaken is meegenomen in de discussies die toen al speelden rond het Meerjarenplan Bosbouw. Dat plan, door het parlement aangenomen, voorziet in de opvoering van de eigen houtoogst tot, in de loop van de volgende eeuw, 17% dekking van onze behoeften aan houtproducten (nu 8%), met als einddoel 25%. Er zijn, ook voor de periode tot 2000, vrij drastische maatregelen op papier gezet, onder meer gericht op de opvoering van de productie in het bestaande bos en op de uitbreiding van het bosareaal.

10. Het Meerjarenplan Bosbouw is een compromis waarin ook rekening wordt gehouden met andere functies

van het bos dan de houtproductie, zoals de betekenis voor recreatie en toerisme, de natuurbescherming en milieubescherming in ruimere zin. Wat de landbouw betreft geeft, zoals de zaken zich nu ontwikkelen, bosuitbreiding een oplossing voor een deel van de landbouwoverschottenproblematiek en kan te zijner tijd wellicht ook van direct belang zijn voor de inkomenspositie van de boeren, zeker bij een verdere afbouw van de landbouwsubsidies met de noodzaak alternatieve mogelijkheden voor landbouwgewassen te vinden.

In het Meerjarenplan Bosbouw wordt voorts gepleit voor regionale bosplannen dat wil zeggen een sectorbeleid, op te zetten door de provincies. Het probleem is dan wel hoe wordt bereikt dat de provincies in hun bosbeleid de houtproductie een volwaardige plaats geven. Sommigen geven blijk dat te willen doen, zoals Overijssel; andere doen moeilijker, zoals Groningen en Zuid-Holland. Het regionale beleid met betrekking tot bosbouw en vooral bosaanleg moet absoluut worden afgestemd op het nationale beleid, wil dit laatste effect sorteren.

11. Realisering van het Meerjarenplan Bosbouw verloopt zeker niet naar wens, integendeel, wij hebben daarover grote zorgen.

Van de bestaande hindernissen is al eerder in een aantal Bos en Hout Berichten een uitvoerig overzicht gegeven ¹⁾.

De belangrijkste obstakels die bestaan voor opvoering van de productie in het bestaande bos en voor de uitbreiding van het bosareaal zijn:

- Onduidelijk regeringsbeleid ten aanzien van de uitvoering van het Meerjarenplan Bosbouw.
- Verzet vanuit natuur- en landschapsbehoud, ook ambtelijk. Een storende rol van het Natuurbeleidsplan.
- Bureaucratie bij de subsidieverlening.
- Fiscale onzekerheden.
- Onzekerheden op planologisch gebied.

Een van de belangrijkste hindernissen is de onduidelijkheid in het regeringsbeleid met betrekking tot de bosbouw en de houtproductie. Nu het op de uitvoering aankomt krijgt men te maken met allerlei problemen. Ten dele zijn die verbonden met het feit dat dit land zo langzamerhand overgroeid is door wetten, verordeningen, regelingen enzovoorts, waardoor steeds

weer nieuwe hindernissen opduiken als iets nieuws moet worden gerealiseerd. Ten dele echter hebben we te maken met onwil en onmacht bij een deel van de overheid om het Meerjarenplan Bosbouw onverkort uit te voeren, onder andere door een interne confrontatie bij het Ministerie van Landbouw en Visserij van totaal verschillende inzichten over wat in het landelijke gebied moet gebeuren. Het is niet zozeer de confrontatie tussen landbouw en bosbouw, die is zelfs sterk verminderd, maar het is vooral (en dat is ernstiger) de confrontatie tussen natuur en milieu enerzijds en landbouw en bedrijfsmatige bosbouw anderzijds. Daarbij delft die bosbouw nogal eens het onderspit, vaak als kind van de compromis-rekening. Dringend nodig is een duidelijk overheidsbeleid en een daarop aanhangende overheidsstrategie met betrekking tot zowel de houtproductie als de houtvoorziening, uiteraard nauw aan elkaar gekoppeld. Wij, als Stichting Bos en Hout, kunnen voortdurend onderzoeken hoe het met de beschikbaarheid van hout in de wereld staat en welke consequenties dat heeft, wij kunnen continu signaleren wat er in dat verband moet gebeuren, zowel in Nederland als in de EG als geheel, wij kunnen alle mogelijke informatie en adviezen wat dat betreft verschaffen aan overheid en bedrijfsleven. Daarmee kan een goede basis met betrekking tot bos en hout worden opgebouwd. Maar de politieke en ambtelijke wil is uiteindelijk mede bepalend voor het resultaat.

Ir. H.A. van der Meiden

¹⁾ Bos en Hout Berichten: 1988, nr. 3 - Obstakels op de weg naar méér bos

1988, nr. 6 - Obstakels voor houtproductie en houtoogst in het Nederlandse bos (I)

1988, nr. 7 - Obstakels voor houtproductie en houtoogst in het Nederlandse bos (II)

1988, nr.13 - Obstakels voor productie van hout in weg- en grensbeplantingen

1989, nr. 4 - Nieuwe belemmeringen voor de houtproductie.